

ISSN

1451-4346

РАСИНСКИ АНАЛИ

13

Крушевац

2015. година

РАСИНСКИ АНАЛИ 13
2015. ГОДИНА

Издавач: Историјски архив Крушевац

За издавача: Ненад Соколовић, директор

Редакциони одбор:

др Андреј Шемјакин (Москва), др Димитар В. Атанасов (Софија), др Димитрис Вогиацис (Атина), проф. др Синиша Мишић (Београд), проф. др Радован Радовановић (Београд), др Иван Мијатовић (Београд), проф. др Сузана Рајић (Београд), др Ирена Цвијановић (Београд), др Иван Бечић (Лепосавић), мр Небојша Ђокић (Београд), Оливера Думић (Београд), Момир Недељковић (Крушевац), Миломир Стевић (Крушевац), Јелена Ђиновски (Крушевац), Маја Тодоровић (Крушевац), Миланка Мијајловић (Крушевац), Бојана Јовац (Крушевац), Горан Жикић (Крушевац)

Главни и одговорни уредник: Ненад Соколовић

Технички уредник, графичка припрема и прелом: Горан Жикић

Лектор и коректор: Јелена Ђиновски

Обрада текста и превод: Маја Тодоровић

Адреса редакције: Историјски архив Крушевац

Мајке Југовића 6, 37000 Крушевац

e-mail: arhivkrusevac@yahoo.com

Штампа: Milirex, Крушевац

Тираж: 300 примерака

ОПИС СРЕДЊОВЕКОВНИХ ГРАДОВА И КОМУНИКАЦИЈА НА БАЛКАНУ У ДЕЛУ АРАПСКОГ ПУТОПИСЦА ИДРИСИЈА

Арапски путописци оставили су драгоцене податке о историји Византије, Словена, њихових суседа, географији Средоземља и Балкана. Претходни радови о Византији и Словенима базирају се на грчким и латинским изворима док су арапски извори обично запостављени. Проучавањем арапских извора, као и материјала из историје, географије и арапске књижевности употпуњава се слика о Византији и Словенима. Неки арапски географи су дали мапе света, уз опис земље и поделе на регионе. Идриси је посебно значајан за географију Балканског полуострва. Поменуо је словенске градове на балкану, комуникације које су их повезивале, и етничке групе које су тамо живеле.

Идриси, Abu 'Abdullah Muhhamad ibn Muhhamad ibn 'Abdallah ibn Idris (сред. XII в., 1099/1100-1164/5/6), најпознатији арапски географ, рођен је у Цеути, од шпанско-арапских родитеља. Његова породица је припадала следбеницима пророка Мухамеда и породици Идрисда, емира Марока, па се у последњим радовима појављује под именом Шериф ал-Идриси. Након студија у Кордови, у муслиманској Шпанији провео је неколико година путујући по северној Африци, Блиском истоку, и Европи. 1138. стигао је из северне Африке у Палермо на позив краља Сицилије. Био је познати географ и картограф на двору норманског краља Рожера II на Сицилији, а после његове смрти код његовог сина Виљема I.¹ Дело *Kitab nuzhat al-mušqat fi ihtiraq al-afaq* (Одмарање човека који чезне да пропутује земљама), написао је 1154. (1192?) у Палерму.² Позната је и под називом *Al-Kitab al-Rudjar* (Руђерова књига), јер је написана по наруџбини краља.³ У својој књизи помиње географа, из VIII века, Ибн Хордадбеха, као и неколико познатих географа из X века, Ал-Јакубија, Ибн Хаукала и Ал-Масудија. За његов рад је било важно што је на Сицилији добијао податке од европских и арапских географа. Писао је на основу података посматрача

¹ M. Tolmacheva, *The Medieval Arabic Geographers and the Beginings of Modern Orientalism*, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 27, No. 2. (May, 1995), pp. 141-156.

² Al-Idrisi, *Kitab Nuzhat al-Mušqat fi Ihtiraq al-Afaq*, Beirut 1989.

³ *The Encyclopedia of Islam*, vol. III, ed. B. Lewis, V.L. Ménage, J. Schacht, Leiden, London 1986, 1032-1035.

који су били послати у разне земље и на основу утисака са својих путовања. Поред овог значајног дела, за свог покровитеља Рожера II конструисао је небески глобус и карту света у облику диска од сребра. На диску су биле урезане линије које су обележавале границе седам области насељеног света. Сицилијански барони су устали против Виљема 1160., и за време побуне спалили су многа документа и књиге међу којима је било и ново латинско издање Идрисијеве књиге, а карта и сребрни диск су нестали.

Његова књига је била прво географско дело објављено у Европи, под насловом *Kitab nuzhat al-Mušqat fi dhikr al-amsār wa-l-aqtar wa-l-buldān wa-l-juzur wa-l-madā'in wa-l-āfāq* (Књига за онога који жели да чита описе метропола, региона, земаља, острва, градова и области).⁴ Заведена је у каталогу као *De geographia universalis*, али без текста на латинском. Два хришћанска предавача арапског, Габријел Сионита (*Jibril al-Sihyawani*) и Јоан Хесронита (*Yuhanna al-Hasruni*) 1619. објавили су у Паризу латински превод арапске верзије из 1592. под насловом *Geographia Nubiensis*.⁵

Идриси набраја градове у Србији, Хрватској и Црној Гори.⁶ Води нас кроз Србију од малих градова Батша (Бача) и Аринија до славног Баксина (Панчева) на Дунаву, са пољима и плодном земљом, града познатог по пијацама, трговцима и занатлијама. Затим до Ифранк-била (Сремске Митровице), великог и лепог града са много плодне земље, у коме живе Авари. Следећи град је Тител који такође има пуно обрадиве земље, са становништвом из Угарске које се бави земљорадњом и сточарством. Даље помиње град Нису (Ниш) на великој реци, Равну (Ћуприју). На крају описује Београд, удаљен 70 миља од Кауна (Ковина). Београд описује као насељен, богат град на Дунаву, удаљен од Солуна 8 дана хода.⁷

У Хрватској (Гарвасија/Ђарвасија) описује градове уз обалу Јадрана, од Истре до Дубровника. Помиње да су становници Сена (Сења), Кастилиска (Стариграда), и Штагну (Стона) Словени, док у граду Маскала (Карлобаг), Аранса (Врањак), Сату (Затон), Ђадра (Задар), Угура (Ст. Трогир), Сплиту и Дубровнику живе Далмати који су ратници и поморци.

⁴ На латинском је био назив *Oblectatio desiderantis in descriptione civitatum principalium et tractum et provinciarum et insularum et urbium et plagarum mundi* (Rome: Typografia Medici, 1952). Б. Балди је превео ово на италијански 1600., и необјављено издање је сада на Универзитету у Монпељеу.

⁵ Anon., *Geographia Nubiensis, id est accuratissima totius orbis in septem climata divisi descriptio continens praesertim exactam universiae Asiae et Africae, rerumque in iis hactenus incognitarum explicationem* (Paris: Typographia Hieronymi Blageart, 1619).

⁶ Al-Idrisi, *Kitab Nuzhat al-Mušqat fi Ihtiraq al-Afaq*, Beirut 1989, 254-261.

⁷ Constantine Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, ed. Gy. Moravcsik-R. J. H. Jenkins, Washington 1967, 183.

У градовима Дагуата (Биоград) живе Словени и Далмати, и познато је упориште Византинаца.⁸

У Црној Гори помиње Катау/Кадру (Котор), велики град насељен Далматима који имају много бродова. Затим Антибару (Стари Бар) у коме су Словени, па Делуђиј (Улцињ), у коме живи народ Лаодиска и спада у важна упоришта Склавиније. Последњи је Дураст (Драч) који припада Францима.

Kitab Nuzhat al-Mušqat fi Ihtiraq al-Afaq Al-Idrisi

Србија и Црна Гора

Од Рагусе (Дубровник) до града Катару / Кадру (Котор) је 20 миља. То је леп, велики град насељен Далматима, који су поморци и ратници. Они имају много бродова. Од њега до Антибару (Стари Бар), у коме живе Словени, је 30 миља. То је велики град и познато упориште. Од њега до Делуђија (Улцињ), у коме живи народ Лаодиска, је 7 миља и убраја се у упоришта (главне градове) Склавиније. Удаљен је 80 миља од града Дураст (Драч), који припада Францима.

На 2 реке које се уливају у Дунав, налазе се 2 града, Акра и Батш (Бач). Батш је мали град, али насељен и са много обрадиве земље. Од Акре до Батша је 40 миља. Од Акре до града Аринија је 80 миља, малог града са обрадивом земљом. Од Аринија до Баксина (Панчева) на реци Дунав је 70 миља. Баксин је славан град, и познато старо упориште са пијацама, трговцима, занатлијама, ученим Грцима. Они имају поља и плодну земљу. Од града Баксина до града Кауна (Ковин) је 60 миља. Каун је велики град на реци Дунав са пијацама (трговима) и занатским радионицама. Од поменутог града Акра до града Каун је 170 миља.

Ифранк-била (Сремска Митровица) је велики, леп град у коме су Авари и у њему има много плодне земље. Град Баксин је западно од града Кауна. Каун и Баксин су 2 значајна (славна) града са много обрадиве земље. Од града Будвара (Будим) до града Тителус (Тител) на реци је седамдесет пет миља. Од града Тителус до града Баксин је 75 миља. Град Тителус има много обрадиве земље. Становништво је из Угарске. Они су пастири и земљорадници. Налази се на граници Склавиније. Од града Тителус до града Ифранк-била је 1 миља. Од Ифранк – била до града Кауна је сто миља.

Град Банија (Банија) се налази на реци Лиму. То је мали, утврђени град. Ушће реке је између града Кауна и града Белградун (Београд). Од

⁸ Шкриванић Г., *Monumenta cartographica Jugoslaviae, средњовековне карте, II део*, Београд 1979,

града Банија до града Аблана (Плана) је 90 миља. То је град са обрадивом земљом. Од Аблане до града Ганал (Конавље) је 4 дана, града који су освојили Млечани. Налази се на великој реци која иде до града Нису (Ниш). Између њих копненим путем се иде 4 дана, а реком 2 дана. Од Ниса до града Рабна (Ћуприја) је 50 миља. Од града Банија до града Белграда има 5 дана хода. Од града Банија до града Кауна је 100 миља. Од Кауна до града Белграда је 70 миља. Београд је насељен, богат град са великим црквама.

Аиклаја

Ово су континентални градови области Аиклаја (Аквилеја), а од приморских градова (Аквилеје) ту је Дистрис (Копар). Од њега до Таматриса (Матарата) је 23 миље. Град Умаг је удаљен од њега (Тама-триса) 9 миља. Од континенталног града Бирана (Пиран) до града Умага је 18 миља. Становници (Умага) су Франци, и налази се на обали. Од њега до града Ђабтунуба / Цибитанова (Новиград) и то је нови франачки град на обали мора. Ђабтунуба је удаљен од Баранђу / Барензу (Пореч) 12 миља. Пореч је насељен град са обрадивом земљом и флотом са много бродова. Од њега до Ригну (Ровињ), који припада Францима, је 15 миља. Ровињ је леп, велики град са обрадивом земљом. Од њега до града Була (Пула) је 12 миља. То је леп, велики града са много обрадиве земље и увек бројном флотом. Од њега до Мудулина (Медулин) је 16 миља. Град има обрадиву земљу. Од њега до Албуна (Албуна) је 40 миља, а удаљен је од Фламуна (Фламуна) 6 миља. Оба града имају обрадиву земљу. Њихове територије се граниче, и подаци о њима (летописи, анали) су слични. Од Фламуна до Алаурана (Ловран) је 4 миље. Град је велики, са много обрадиве земље и бродова. То је последњи град у приморском делу Аквилеје.

Гарвасија / Ђарвасија

Земља Ђарвасија / Гарвасија (Хрватска), коју зову Далмација, налази се на мору. Први град у Хрватској зове се Букари (Бакар). Од њега до Алаурана (Ловран), раније поменутог, је 10 миља. То је развијен (цивилизован) град, а од њега до Лубара (Брибир) је 16 миља. То је велики град са обрађеном земљом у планинском пределу. Од Лубара до града Сена (Сењ) је 30 миља И то је град са плодном земљом. У њему живе Словени. Имају много бродова. Од њега до Кастилиска (Стариград) је 15 миља. У њему живе Словени. То је мали град са мало бродова. Од њега до града Маскала (Карлобаг) је 20 миља у коме живе Далмати. Од њега до Аранса (Врањак) је 15 миља. То је град средње величине, насељен Далматима. Има много бродова. Од њега до града Сату (Затон) је 30 миља. У Сату такође

живе Далмати. Они имају ратне бродове. Од Сата до града Нуна (Нин), који се наводњава, је 10 миља. Нуна је значајан, велики, утврђен град. Од њега се иде до Ђадра / Гадра. То је велики град са обрађеном земљом и виноградима. На мору је и у њему живе Далмати. Море удара о његову обалу. Од Ђадра до Дагуата (Биограда) је 30 миља. У граду живе Далмати и Словени. Он је упориште Византинаца. Од њега до града Угура (Ст. Трогир) је 50 миља. У њему су Далмати. Они су поморци и имају ратне бродове. Од њега до града Трогира је 6 миља. Његови становници су Далмати, ратници и поморци. Од града Трогира до града Сплита је 12 миља. Становници Сплита су Далмати. То је град са много обрађене земље и трговцима. Цео је поплочан каменом и има ратне бродове. Од њега до града Штагну (Стон) је 25 миља. Становници су Словени. Баве се занатима, земљорадњом и имају много бродова. Од њега до Рагусе (Дубровник) је 30 миља. Становници су Далмати. Они имају ратне бродове. То је последњи град у Хрватској.

Комуникације

Четврти део пете области обухвата град Рагуса (Дубровник), земљу Исклауниа (Славонија), земљу Румунија и Цариградски залив.

Планина се протеже уз Антибара (Стари Бар). Између града Стари Бар и мора је 3 миље. То је леп град у подножју планине. Планина се протеже све до града Катера (Котор). Између њих су 3 миље. Он је у подножју планине која се протеже и до града Дубровника који је такође у подножју планине. Планина се протеже до града Асбалату (Сплит). Између Сплита и планине је 6 миља. Иза планине су 2 града. Један од њих је Нађав, а други Китра. Између Сплита и града Нађев је 12 миља, а између Нађава и Китра је 1 дан. Оба окружују планине и пут до њих је тежак. Затим, планина се протеже близу града Трагури (Трогира), па до града Сабнађу (Шибеник) који је у подножју познате планине. Затим до Задра удаљеног 1 дан. Задар је у низији, близу Нуна (Нин).

Између Млетачког залива и Цариградског залива има много земаља и лепих градова. Пут од Дураса (Драч) до Аструбули (Острово) почиње код Драча који је на обали Млетачког залива и иде копненим путем према Цариграду преко Битрули (Битољ). Између њих су 2 дана. Град Битољ је испод планине. Између њега и Ахрида (Охрида) су 4 дана.

Затим, пут од града Драча до града Белградун (Београд) на реци Дунав. Пут иде од града Драча до Битоља 2 дана, затим до Охрида 4 дана, па до Булгу (Полог) 2 дана, па до Аскуфија (Скопље). Затим до Куртус (Кратово?) па иде даље до Острова 2 дана, Фурмуздиса (Мородвис / Штип) 2 дана. Одатле до Малсува (Малешево) и Истубуни (Ихтиман).

Одатле до Атруби (Пирот) и Нису (Ниш). Између њих је 1 дан. Ниш је град близу реке (Мурафа) Мораве. Ова река извире са планине Србија. Између Ниша и града Рабна (Ћуприја) је 1 дан. Између града Ћуприја и Ифранисуфа (Костолац / Браничево) је 1 и по дан. Браничево је велики град у подножју планине, на реци Дунав. Од Браничева до Београда на реци Дунав су 3 дана.

